

6. Сисоева О. Створення інтерактивного навчального середовища засобами мультимедійних технологій / О. Сисоева // Наукові записки. Серія: педагогічні науки: збірник / М-во освіти і науки України, Кіровоградський держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. – 2010. – Вип. 90. – С. 248-251.
7. Трубицьша Е. В. Два подхода к определению информационно-образовательной среды / Елена Владимировна Трубицьша. VI Всероссийская научно-практическая конференция «Применение информационно-коммуникационных технологий в образовании. 20 – 21 мая 2009 г., г. Йошкар-Ола. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ito.edu.ru/2009/MariyE1/I/-0-13.html>. Заголовок з екрану.
8. Ясвин В. А. Психологическое моделирование образовательных сред / Витольд Альбертович Ясвин // Психологический журнал. – 2000. – Т. 21. – № 4. – С. 79-88.
9. Яшанов С. М. Віртуальні машини в системі інформаційно-навчального середовища вищого закладу освіти / Сергій Микитович Яшанов // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010. – № 2 (16). – Режим доступу до журналу: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>.
10. Duncan O. D., Schore L. F. Cultural, behavioral and ecological perspectives in the study of // Amer. J. Sociology. 1969. Vol. 2:65. - P. 132-136.

In the article the author considers the substantive and procedural side of the information-educational environment of on University; determines its role in enhancing the effectiveness of professional training of future teachers and discloses the value of the environment in the context of the use of information-communication technologies in education.

Key words: *information-educational environment, modular training, pedagogical technologies, professional training of teachers.*

УДК 371.13(73)

Садовець О. В.*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОГРАМ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ У США

Охарактеризовано програми професійного розвитку вчителів середніх шкіл США. Визначено найбільш поширену тематику програм, особливості їх організації та реалізації. З'ясовано основні умови ефективного перебігу програм професійного розвитку.

Ключові слова: *професійний розвиток, програма професійного розвитку, форма професійного розвитку, вчителі середніх шкіл.*

Сучасні тенденції розвитку освіти висувають все більші вимоги до педагогічних працівників та якості їх діяльності. Ведеться активна робота з реалізації концепції неперервної освіти, яка має на меті забезпечити постійне професійне вдосконалення та розвиток учителів. У сучасній освітній політиці здійснюється постійний пошук шляхів оптимізації професійного розвитку, забезпечення його ефективних форм, які б відповідали професійним потребам учителів та новітнім тенденціям професійної освіти.

Проблема професійного розвитку вчителів, окремі її теоретичні і практичні аспекти знайшли висвітлення у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних учених (українських: В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Ничкало, В. Олійник, Л. Пуховська, А. Сбруєва, Т. Сорочан, І. Титаренко та ін.; російських: Л. Анциферова, А. Деркач, Е. Зеєр, А. Маркова, Л. Мітіна, В. Сластьонін, В. Шадріков; американських: Е. Віллегас-Раймерс, Т. Гансер, Т. Гаскей, Л. Дарлінг-Хаммонд, Т. Коркорен, Дж. Літл та ін.; канадських: Н. Баскіа, М. Фуллан та ін.). Проте подальшого вивчення вимагає питання інтенсифікації професійного розвитку, надання йому реального практичного характеру, який би спонукав учителів до участі у різних його формах.

* © Садовець О. В., 2012

У цьому відношенні на увагу заслуговує досвід США з організації програм професійного розвитку, які є інноваційними для українського освітнього простору, проте добре зарекомендували себе серед американських учителів.

У статті ставимо за мету проаналізувати досвід організації двох програм професійного розвитку вчителів штату Каліфорнія з метою використання прогресивних ідей цього досвіду в освітньому просторі України.

Програма професійного розвитку – це логічна та чітко спланована комбінація кількох форм професійного розвитку, визначених у часі та спрямованих на реалізацію поставленої мети, що полягає у підвищенні професійної компетентності вчителів чи вирішенні конкретної освітньої проблеми за їх участі [2, с. 11-15]. При цьому важливо зауважити, що під формою професійного розвитку вчителів розуміємо будь-який вид їх професійної діяльності, в результаті здійснення якої вони професійно зростають, набувають нових знань, вмінь та навичок, досвіду, підвищують компетентність.

Програми професійного розвитку американських учителів організовуються навчальними закладами, освітніми центрами та міжнародними організаціями, професійними об'єднаннями та Департаментами освіти штатів. Як правило, вони зосереджуються або на оволодінні вчителем новим видом професійної діяльності, або на вдосконаленні здійснюваної діяльності. В основному, програми створюються для вчителів певної спеціальності одного штату або округу і передбачають використання кількох форм професійного розвитку та процес моделювання – навчальний метод, при якому вчителі працюють з тими видами навчальної діяльності, які вони впроваджують у класі. Наприклад, програма професійного розвитку може передбачати роботу вчителів у парах чи групах з метою усвідомлення ними суті групового навчання та його вдосконалення [4, с. 34-37].

Усі програми професійного розвитку вчителів США мають певну тематику, яка чітко окреслює аспекти професійної діяльності чи освітньої політики, на вдосконалення яких вони спрямовані. При виборі програми професійного розвитку вчителі, перш за все, звертають увагу на те, щоб її тематика відповідала їх професійним інтересам та потребам. У 2000 році Національним центром освітньої статистики при Департаменті освіти США (National Center for Education Statistics) було проведено дослідження основних напрямів (тематики) програм професійного розвитку вчителів американських шкіл. Дослідження показало, що найбільшою популярністю користуються програми, спрямовані на удосконалення предметних знань учителів, організацію дисципліни та робочої обстановки у класі, навчання дітей з особливими потребами, використання технологій у процесі навчання, удосконалення стандартів освіти та навчальних програм, покращення методики викладання, навчання відстаючих учнів, оцінювання навчальної діяльності тощо [10, с. 30].

У процесі дослідження нами проаналізовано програму професійного розвитку вчителів іноземних мов початкових, середніх та вищих навчальних закладів штату Каліфорнія та програму професійного розвитку вчителів старших класів шкільного округу № 414 Лейк Вашингтон.

Загальноштатна програма професійного розвитку вчителів іноземних мов початкових, середніх та вищих навчальних закладів штату Каліфорнія (1997-2000) затверджена постановою штату у 1989 році як «Каліфорнійський Проект Іноземних Мов» – The California Foreign Language Project (надалі – CFLP), заснований при педагогічному факультеті Стенфордського університету за сприяння Департаменту освіти Каліфорнії, Асоціації незалежних коледжів та університетів Каліфорнії (Association of Independent California Colleges and Universities), Каліфорнійської асоціації вчителів-мовників (California Language Teachers Association), ради освіти штату та інших установ.

Мета програми: 1) поглибити професійні знання вчителів іноземних мов штату Каліфорнія з метою забезпечення процесу викладання, спрямованого на досягнення учнями досконалого рівня володіння іноземною мовою; 2) підвищити рівень навчальної успішності учнів.

Програма CFLP реалізується у дев'яти регіональних філіях, які підпорядковуються центральному офісу у Стенфордському університеті, та здійснюють професійний розвиток більш як 600 учителів за рік.

Діяльність філій CFLP спрямована на реалізацію таких цілей:

1. Поглиблення предметних знань учителів.
2. Розвиток лідерських здібностей учителів.
3. Надання можливостей професійного розвитку вчителям шкіл та округів з низькою навчальною успішністю.
4. Створення партнерств з школами з низькою успішністю.
5. Заснування та підтримка діяльності професійних об'єднань учителів.
6. Ефективне оцінювання навчальної діяльності учнів.

CFLP пропонує такі форми професійного розвитку: семінари у місцевих філіях, в тому числі, щорічний літній семінар з розвитку лідерських здібностей; участь у регіональних та національних конференціях; складання професійного портфоліо; співпраця з школами та округами з низькою успішністю.

У кінці кожного року всі регіональні філії звітують про реалізацію програм професійного розвитку. Вони передають у центральний офіс CFLP інформацію про форми професійного розвитку та види діяльності учасників програми у вигляді регіонального портфоліо. Починаючи з 1997-1998 років, регіональне портфоліо використовується як основний спосіб оцінювання відповідності регіональних програм професійного розвитку цілям CFLP та як основа покращення видів діяльності учасників програми на наступний рік, а також як спосіб перевірки використання учасниками програми матеріалів семінарів під час планування власних уроків та в процесі викладання.

Пріоритети CFLP:

- допомога учасникам у поглибленні предметних знань, необхідних для викладання, спрямованого на досягнення учнями досконалого рівня володіння іноземною мовою, а саме навичок комунікативної компетенції;
- допомога учасникам у підтриманні власного досконалого рівня володіння іноземною мовою;
- реалізація принципів навчання, спрямованого на досягнення досконалого рівня володіння мовою та відповідність стандартам змісту навчального предмета;
- розробка ефективних планів уроків та впровадження технологій у процес викладання.

Програма CFLP 1997-2000 років зосередилася на поглибленні предметних знань учителів та розвитку лідерських здібностей.

CFLP спрямована на: 1) розширення знань учителів у сфері освітніх реформ та політики, які безпосередньо впливають на процес вивчення іноземних мов; 2) підготовку вчителів – учасників програми – до зайняття керівних посад на рівні штату та округу (у комісії штату з розробки навчальних програм, комітеті по затвердженню та перевиданню підручників, окружним координатором з питань освіти). CFLP вимагає від учителів не лише знання основних складових ефективної методики викладання іноземних мов, але й спроможності передавати ці знання колегам. Програма також вимагає від учасників вивчення стратегій ефективної співпраці з іншими професійними педагогами.

Методологія оцінювання проекту CFLP. Центральний офіс CFLP визначає ефективність регіональних програм професійного розвитку, опираючись на такі дані: використання форми професійного розвитку, включаючи співпрацю з школами з низькою навчальною успішністю; використання вчителями на практиці навчальних стратегій, які були представлені у регіональній програмі професійного розвитку CFLP; результати навчальної діяльності та успішності учнів.

Оцінювання здійснюється на основі регіонального портфоліо. Перша частина портфоліо стосується діяльності філії і містить: розклад програми, копії роздавальних та робочих мате-

ріалів, зразки письмових чи електронних матеріалів, створених учасниками в процесі проходження програми, результати оцінювання (кількісні та якісні) учасниками кожного семінару за допомогою відповідної шкали та опитувань, відповідь організаторів програми на зауваження учасників щодо семінарів, а також відеоматеріали, які підтверджують використання форм професійного розвитку, запланованих програмою.

Друга частина регіонального портфоліо стосується діяльності вчителів-учасників. Вона містить зразки планів уроків, розроблених учасниками; відеоматеріали з супроводжуваними планами уроків, які демонструють процес викладання вчителів у класі. Група оцінювання програм CFLP розробила протокол перевірки відповідності планів уроків та відеозаписів процесу викладання вчителів у класі принципам навчання, спрямований на досягнення досконалого рівня володіння іноземною мовою.

Третя частина оцінює вплив професійного розвитку вчителів-учасників на навчальну успішність учнів. Кожна регіональна філія обирає принаймні дві місцевих школи і оцінює рівень усного спілкування учнів за допомогою Стенфордської Матриці оцінювання усних навичок володіння мовою (яка оцінює усне іноземне мовлення шкалою від 5 балів – початковий рівень – до 30 балів – рівень носія мови). Такі показники збираються двічі на рік (після першого місяця навчання та в кінці навчального року) в класах з різним рівнем знання мови.

Рекомендації щодо поліпшення програми. Регіональні портфоліо є унікальним досвідом проекту CFLP, ефективним методом оцінювання ступеня реалізації поставлених цілей та використання учасниками матеріалів семінарів у своїй подальшій педагогічній діяльності. Проте портфоліо вказують на певні аспекти CFLP, які потребують поліпшення, наприклад, використання технологій в процесі програм професійного розвитку. Відомо, що технології відіграють важливу роль у процесі викладання іноземної мови і повинні доповнювати навчання, орієнтоване на досконалий рівень володіння мовою.

Іншим аспектом, який потребує поліпшення, є збір даних у вигляді відеозаписів уроків учителів-учасників. Багато вчителів негативно сприймають ідею відеозапису своїх уроків, тому що деякий матеріал програми CFLP (наприклад, стандарти змісту дисципліни іноземної мови) є відносно новим для них, і вони не достатньо впевнені у правильності використання матеріалів семінарів у своїй викладацькій практиці. Тому регіональні філії мають проводити активну роботу, спрямовану на переконання учасників у важливості відеозапису їх уроків. Це необхідно для визначення ступеня використання матеріалів програми у педагогічній діяльності вчителів-учасників і для планування майбутніх семінарів.

З метою розвитку лідерських здібностей учителів філії мають проводити додаткове навчання, заохочуючи вчителів виступати на конференціях, брати участь у процесі прийняття рішень філій, здійснювати наставництво менш досвідчених учителів. Таким чином, учасники можуть краще підготуватися до здійснення впливу на процес вивчення іноземних мов у їхніх школах.

Незважаючи на необхідність поліпшення проекту у певних аспектах, у результаті учасники змогли поглибити свої знання про навчання, орієнтоване на досягнення учнями досконалого рівня володіння іноземною мовою, та внести відповідні корективи у свою педагогічну діяльність [2, с. 268-275].

У процесі дослідження нами проаналізовано ще одну програму професійного розвитку, орієнтовану на вчителів старших класів шкільного округу №414 Лейк Вашингтон, яка реалізуються у 40 школах округу і передбачає такі форми професійного розвитку:

Науково-практичні дослідження. Округом розроблено план наукових досліджень, які узгоджуються з освітніми реформами штату та навчальними потребами учнів. Основною проблемою дослідження є процес навчання учнів старших класів середніх шкіл. У реалізації науково-практичних досліджень беруть участь вчителі – учасники програми. Організаторами створюється спеціальна комісія, члени якої спостерігають за процесом дослідження, а також комісія, яка працює над розробкою навчальних рекомендацій на основі результатів дослідження. До її складу входять вчителі старших класів середніх шкіл округу. Їхні рекомендації

стосуються очікуваної успішності учнів, вимог до випускників середніх шкіл, структури шкільної освіти та окремих питань процесу навчання у старших класах.

Короткотривалі курси для вчителів-початківців. Враховуючи труднощі, з якими зіштовхуються вчителі-початківці та нові вчителі округу, їм пропонуються щорічні курси (тривалістю в 1 тиждень) та 5 днів на закріплення матеріалів курсів протягом року у формі наставництва та професійного навчання. Всі нові вчителі округу мають пройти курси, на яких вони навчаються встановлювати взаємозв'язки між освітньою політикою округу, потребами учнів та ефективним процесом навчання у класі; розвивати розуміння ефективної педагогічної діяльності у класі та її планування; розробляти практичні рекомендації щодо організації ефективної діяльності у класі; організовувати процес навчання, орієнтований на потреби учнів. Курси проводять 10 тренерів з розвитку персоналу. Програма курсів передбачає презентації професійних тренерів та досвідчених учителів, які надають інформацію, необхідну вчителям-початківцям.

Літні курси з підготовки вчителів до впровадження освітніх технологій. Округ пропонує вчителям пройти підготовку з використання технологій в освітніх цілях. У 1997 році такі літні курси були зосереджені на допомозі вчителям у вивченні шляхів використання технологій у щоденному процесі викладання. 7-денний досвід надав учителям базові знання про застосування програмного забезпечення в освіті. У результаті вчителі, які пройшли курси, створили групові проекти з використання технологій. Їхні тренери надавали додаткову підготовку відповідно до потреб груп, впроваджували різні технології оцінювання кожного етапу розвитку проекту. Учасники мали час осмислити та проаналізувати кожен етап проекту, пов'язуючи його з власним педагогічним досвідом. Головною метою цієї форми професійного розвитку є поєднання освітніх технологій з системою навчальних програм округу. При цьому технології розглядаються як інструмент розвитку здібностей учителів. 35 учасників програми 1997 року повернулися у школи з новими знаннями щодо використання технологій та готовністю надати технічну підтримку своїм колегам.

Результати програми:

- у 1996 році округ отримав нагороду від Штатної асоціації контролю та розвитку освітнього процесу (Association of Supervision and Curriculum Development) за різноманітність форм професійного розвитку;
- вчителі підтримують ініціативи професійного розвитку округу та розглядають їх як інвестиції у майбутнє.

Успіх програми пояснюється тим фактом, що вчителі забезпечуються практичними та доцільними формами професійного розвитку; обрані форми професійного розвитку узгоджуються з освітніми реформами штату; професійний розвиток та навчальні рекомендації базуються на сучасних освітніх дослідженнях [9, с. 41-43].

У результаті аналізу програм встановлено, що вони є добре організованими, передбачають використання різних форм професійного розвитку, враховують професійні та індивідуальні потреби вчителів і можуть бути використані як зразок для створення подібних програм.

Американські дослідники, зокрема Т. Гаскей, Т. Коркорен, М. Фуллан, Т. Штерн та інші, здійснили оцінювання представлених програм професійного розвитку і визначили умови їх ефективності. Вони стверджують, що програма професійного розвитку є ефективною лише тоді, коли вона відповідає поставленим освітнім цілям та місцевому контексту. Тому перед впровадженням програми професійного розвитку місцеве керівництво має чітко визначити мету та завдання професійного розвитку, а також розробити показники його успішності [3, с. 43]. Як правило, показниками є позитивні зміни діяльності організації (школи чи іншої установи), педагогічної діяльності вчителів та навчальної успішності учнів. За цими показниками можна судити про результативність професійного розвитку. При цьому програма має враховувати ряд контекстуальних факторів, таких як рівень знань учителів, наявні ресурси, підтримка керівництва [5, с. 24].

Показником ефективності програм професійного розвитку, на думку американської дослідниці Дж. Літл, є поглиблення предметних та методичних знань учителів, краще розу-

міння особистісних та психологічних якостей учнів, постійний аналіз педагогічної діяльності, а також свідоме використання досвіду, отриманого в результаті професійного розвитку [7, с. 53]. Вона переконана, що ефективним професійний розвиток є тоді, коли його учасники задоволені отриманим досвідом.

На думку науковців Л. Інваргсона та Дж. Літл, ефективність програм професійного розвитку залежить від правильного вибору його форм, які лежать в їх основі, а також від того, чи відповідають вони таким потребам учителів: підвищення компетентності для здійснення якісного процесу викладання; оволодіння новими методичними знаннями і вміннями; впровадження нової чи удосконалення існуючої методики викладання предмета; вклад у професійне зростання колег; переймання лідерських функцій та участь у процесі прийняття освітніх рішень [8, с. 142; 6, с.130].

Таким чином, у результаті здійсненого дослідження з'ясовано, що програми професійного розвитку спрямовані на задоволення професійних потреб і інтересів учителів, носять комплексний, інтегрований та практичний характер, є ефективним способом професійного удосконалення вчителів. Аналіз представлених у дослідженні програм свідчить про те, що вони відповідають показникам ефективності професійного розвитку вчителів та заслуговують на можливе впровадження в освітній простір України з урахуванням специфіки національної освітньої системи. Подальшого вивчення потребують інші програми професійного розвитку американських учителів з метою запозичення прогресивних ідей щодо їх якісної і ефективної організації та реалізації.

Список використаних джерел

1. Сорочан Т. Модель професійного розвитку педагогічних працівників ЗНЗ у післядипломній педагогічній освіті регіонального рівня / Т. Сорочан // Шлях освіти. – 2008. – N 2. – С. 11–15.
2. A Statewide Professional Development Program for California Foreign Language Teachers / Albert S. Lozano, Amado M. Padilla, Hyekyung Sung, Duarte M. Silva // Foreign Language Annals. – 2004. – Vol. 37, No. 2. – P. 268–275.
3. Corcoran T. Transforming professional development for teachers : A guide for state policymakers / T. Corcoran. – Washington : National Governors' Association, 1995. – 68 p.
4. Effective Professional Development: What the Research Says // Praxis Group Inc. Alberta Education. – 2006. – 68 p.
5. Guskey T. Professional development in education: in search of the optimal mix / T. Guskey // Teaching portfolios for support of teachers' professional growth. NASSP Bulletin. – 2000. – N 84 (618). – P. 22–27.
6. Ingvarson L. Professional development as the pursuit of professional standards. The standards based professional development system // Teaching and Teacher Education – N 14: 1. – 1998. – P. 127–140.
7. Little J. Excellence in professional development and professional community / J. Little // Working Paper. Benchmarks for Schools. – Washington : Office of Educational Research and Improvement. – March, 1997. – P. 53–56.
8. Little J. Teachers' professional development in a climate of educational reform / J. Little // Educational evaluation and policy analysis. – 1993. – N 15 (2). – P. 129–151.
9. Peixotto K., Fager J. High-quality professional development. An essential component of successful schools / K. Peixotto, J. Fager // North-West Regional Educational Laboratory's Information Services. – June, 1998. – P. 41–43.
10. Teacher Professional Development Sourcebook. – Vol.1. – Issue 1. – MD, 2007. – P. 30.

Programs of secondary school teachers' professional development have been characterized. The most popular topics of the programs, peculiarities of their organization and implementation have been determined. Main conditions of effective fulfillment of the teacher professional development programs have been defined.

Key words: professional development, professional development program, form of professional development, secondary school teachers.